

І. ЮХНОВСЬКИЙ,
академік НАН України,
голова Комітету з питань науки і освіти
Верховної Ради третього скликання

Верховна Рада України третього скликання закінчила свою роботу. Як голова її Комітету з питань науки і освіти я маю сьогодні сказати хоч кілька слів про те, що зробив Комітет за цей час. Передусім він працював дуже злагоджено. І я хотів би подякувати офіційно членам нашої Академії шановним С.І. Дорогунцову, В.П. Семиноженку, К.М. Ситнику і П.П. Толочку, які разом зі мною прагнули максимально полегшити становище науки і освіти у нашій державі.

Коротко охарактеризую ті закони, які прийняла Верховна Рада за сприяння нашого Комітету. Передусім це закон про науку і науково-технічну діяльність, який певним чином нормалізував цю діяльність в Україні, особливо стосовно пенсійного забезпечення науковців. Тепер воно у науковій сфері перебуває майже на такому самому рівні, як у державних службовців.

Ми прийняли також цілу низку законів, які стосуються інноваційної діяльності (зокрема закон про авторські і суміжні права, і вони дають можливість мати певні дивіденди від того, що ви продаєте свою інтелектуальну власність. Щоправда, залишається ще дуже значна проблема, яку необхідно розв'язати. Це оцінка інтелектуальної власності в конкретних грошах для того, аби можна було ставити ті чи інші вимоги щодо її компенсації.

Верховна Рада за рекомендацією Комітету створила цілий ряд технопарків. Нині маємо їх дев'ять. Перші три були організовані на основі інститутів монокристалів, електрозварювання, напівпровідників. А недавно засновано п'ять нових технопарків — «Вуглемаш» для Донецька, технопарк для Київського політехнічного університету, технопарки з теплотехніки, інформаційних систем і телекомунікацій. Маємо також невеличкий Яворівський технопарк у Яворівській економічній зоні. Якщо до цього додати, що у нас є ще галузеві академії наук, то фактично весь спектр наукових інтересів України охоплюється цими технопарками. Вони мають істотні податкові пільги, тобто не платять за свої вироби ні податку на додану вартість, ні податку з прибутку. 50 % усього прибутку залишається в автора відповідної розробки і 50 % — у технопарку.

Участь академічних інститутів у їх роботі дуже істотна. Водночас технопарки заробляють мільйони гривень завдяки тому, що до їх складу входять різноманітні організації, які випускають масову продукцію. Вважається, що ця продукція має певний елемент новизни. Однак мені здається, що функції технопарку мають закінчуватися після випуску певної продукції і передачі її на потік, у масове виробництво.

Тепер, мабуть, буде значно більше конкуренції між технопарками, і нам доведеться дуже уважно аналізувати їхню діяльність. Адже Україна і досі технологічно відстає від розвинених країн з усіх галузей економіки. І подолати це відставання ми зможемо, зокрема, і з допомогою технопарків.

Верховна Рада прийняла сім основних напрямів науково-технічної діяльності держави. Запропоновані відповідні науково-технічні програми. Вони мають переважно матеріалознавчий характер і значно менше спрямовані на технологічний розвиток. Можна констатувати певну недооцінку такої важливої проблеми, як каталіз, хоч у світі саме на її розробку припадає 60 % усіх витрат на різноманітні технологічні процеси. Так звана сучасна технічна хімія пов'язана не тільки з каталізаторами, а й з фазовими переходами розшарування, де маємо багатокомпонентну систему з багатьма точками фазового переходу. Серед них — так звані точки фазового переходу розшарування, де в певних фазах концентруються компоненти, які виникають у даній системі.

Прийнятою наприкінці січня 2001 р. постановою Уряду передбачено з лютого 2001 р. вдвічі збільшити заробітну плату науковим працівникам Національної академії наук. Вдалося досягти деякого збільшення фінансування діяльності Академії і в Державному бюджеті на 2002 р. Це заслуга не тільки нашого Комітету, а й апарату Національної академії наук. Тут у нас були досконалі матеріали статистичного характеру з переконливою аргументацією щодо того, як має відбуватися асигнування Академії.

А нещодавно прийнято дуже важливий закон, який стосується правового режиму майнового комплексу Національної академії наук. Фактично вона стала незалежною від державної влади організацією, яка повністю розпоряджається власним майном. Академія має право створювати приватні та інші організації, які можуть заробляти гроші на основі наукових розробок, здійснених в її інститутах. Мені здається, що цей закон відкриває для нас великі перспективи на майбутнє.

Дуже важливим є закон про вищу освіту, в якому ми намагалися встановити певний нормативний статус-кво існуючої освіти. Наявні в ньому положення щодо керівних кадрів згодом мають бути відбиті і в Статуті Національної академії наук для того, щоб була певна рівність у законодавчих нормативах.

Національна академія наук стає центром, який здійснюватиме наукову експертизу всіх народногосподарських проектів. І ця експертиза має бути визначальною. Добре, що про це сказав тут і прем'єр-міністр, підкресливши необхідність зробити Академію наук експертним центром, який даватиме Уряду свої висновки щодо тих чи інших проблем.

Українська держава має кілька «фінансових ям». Перша — це, безумовно, вугільний басейн Донбасу, де у нас немає достатньої кількості вугілля і де ще недавно його собівартість була просто астрономічною. Щороку держава майже три мільярди гривень витрачає на те, щоб підтримувати Донецький басейн.

Друга така ділянка — сільське господарство України. У нас чудові чорноземи, здатні давати надзвичайно високий природний урожай. Подібних ґрунтів немає в жодній країні світу. Та, незважаючи на це, ми щороку вкладаємо величезну кількість грошей в аграрну галузь, однак не можемо її підняти.

Болючою залишається чорнобильська проблема, яка також потребує великих коштів з бюджету.

Крім того, є у нас і «міні-ями». Для прикладу згадаю про дві з них. Одна — Криворізький комбінат окислювальних руд, який будується за 50—60 км від Кривбасу. Туди мали звозити окислювальні руди для переробки. Взагалі особливої потреби в цьому зараз немає, оскільки обсяги металургійної продукції в Україні тепер значно нижчі, ніж були раніше. Але ми винні Болгарії, Угорщині, Словаччині 1,5 млрд дол. за те, що вони вклали кошти у

цей комбінат. Він на 60 % вже готовий. І наша країна стоїть перед дилемою: покинути його чи добудувати, для чого потрібно ще стільки ж грошей.

Існує у нас і проблема Дунаю. Колись ми мали величезний дунайський флот, який обслуговував Радянський Союз. А сьогодні залишилась переважно сила-силенна запитань. Що робити з людьми, які залишились без роботи, і з тими кораблями, які тут є? Крім того, треба вирішувати питання про те, як будувати судноплавний шлях Дунай—Чорне море. При цьому варто враховувати, що є побудований Румунією прямий канал від Констанци, який, безумовно, буде центральним каналом до Дунаю.

Отже, перед Національною академією наук стоять надзвичайно відповідальні проблеми. Її авторитет в Уряді, у Президента, у Верховній Раді дуже високий. І кожний з керівників держави — і Президент, і Голова Верховної Ради, і Прем'єр-міністр ставляться до неї дуже добре. Виняткова заслуга у цьому належить Б.Є. Патону.

Великої уваги потребують сьогодні гуманітарні науки. Вони не тільки є базою культури і духовності, а й мають величезне практичне, зокрема економічне, значення. Нині у нашої держави не вистачає законів для того, щоб врегулювати всі напрями своєї діяльності. Як наслідок — виникає тіньовий сектор. Щоб протистояти йому, потрібен справжній патріотизм. А його слід виховувати на науковій основі. І це є завданням гуманітарних інститутів. Та вони це роблять надзвичайно обережно, щоб їх, диви, хтось у якомусь «ізмі» не звинуватив.

Хочу на закінчення побажати успіхів і здоров'я керівництву Академії та вам усім.